Valiokunnan lausunto LaVL 16/2026 vp– U 52/2026 vp

Lakivaliokunta

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta uudeksi Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä ja eurooppalaisesta etäosallistumismääräyksestä

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta uudeksi Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä ja eurooppalaisesta etäosallistumismääräyksestä (U 52/2026 vp): Asia on saapunut lakivaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava suurelle valiokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- lainsäädäntöneuvos Tanja Innanen, oikeusministeriö
- lainsäädäntöneuvos Jurkka Jämsä, oikeusministeriö
- erityisasiantuntija Aleksi Hakatie, sisäministeriö
- käräjätuomari Anu Juho, Helsingin käräjäoikeus
- valtionsyyttäjä Sampsa Hakala, Syyttäjälaitos
- ylitarkastaja Katja Sirola, keskusrikospoliisi
- asianajaja Pekka Ylikoski, Suomen Asianajajat
- professori Dan Helenius

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:
- liikenne- ja viestintäministeriö
- Tuomioistuinvirasto
- Poliisihallitus
- Rajavartiolaitos
- Tulli

Hyväksytty
3.1

Valiokunnan lausunto LaVL 16/2026 vp

VALTIONEUVOSTON KIRJELMÄ

Ehdotus

Euroopan komissio antoi 23.6.2026 ehdotuksen uudeksi direktiiviksi eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä ja eurooppalaisesta etäosallistumismääräyksestä (COM(2026) 313 final). Ehdotus on osa komission laajempaa pyrkimystä nykyaikaistaa ja digitalisoida EU:n rikosoikeudellista yhteistyötä sekä varmistaa, että käytettävissä olevat yhteistyövälineet vastaavat rajat ylittävän rikollisuuden, teknologisen kehityksen ja sähköisen viestinnän toimintaympäristössä tapahtuneisiin muutoksiin.

Direktiiviehdotuksen pääasiallinen sisältö käy ilmi valtioneuvoston kirjelmästä (U 52/2026 vp).

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto suhtautuu myönteisesti direktiiviehdotukseen ja arvioi ehdotuksen yleisesti ottaen vastaavan hyvin tavoitteeseensa tehostaa rajat ylittävää rikosoikeudellista yhteistyötä ja helpottaa rikosprosessiin osallistuvien henkilöiden osallistumista menettelyihin etäyhteyksin. On hyvä, että komissio on reagoinut erityisesti 10. keskinäisellä arviointikierroksella havaittuihin käytännön haasteisiin ja pyrkii parantamaan rajat ylittävien säädösten käyttökelpoisuutta. Valtioneuvosto pitää kuitenkin tärkeänä, että neuvotteluissa pyritään varmistumaan, että ehdotuksen kannalta merkitykselliset perusoikeuksien rajoitukset mukaan lukien yksityiselämän ja henkilötietojen suoja ovat välttämättömiä ja oikeassa suhteessa sääntelyn tavoitteisiin.

Ehdotus on yleisesti ottaen hyvin linjassa myös kansallisten rikosprosessin digitalisointia ja rikostorjunnan tehokkuutta koskevien tavoitteiden kanssa. Valtioneuvosto pitää kannatettavana pyrkimystä vahvistaa asianosaisten oikeutta osallistua rajat ylittäviin oikeudenkäynteihin.

Valtioneuvosto pitää kuitenkin tärkeänä, että ehdotuksen käsittelyssä pyritään selventämään eräitä kysymyksiä. Etäosallistumista koskevan määräyksen osalta ehdotus jättää nykyisellään epäselväksi sen, millainen rooli täytäntöönpanojäsenvaltion viranomaisella on sen valvoessa etäosallistumista oikeudenkäyntiin. Samoin tulisi pyrkiä selventämään sitä, missä määrin menettelyissä noudatetaan määräyksen antavan jäsenvaltion lakia ja missä määrin täytäntöönpanojäsenvaltion lakia. Käytännön syistä ei olisi tarkoituksenmukaista, että täytäntöönpanojäsenvaltiossa jouduttaisiin laajamittaisesti soveltamaan määräyksen antavan jäsenvaltion lakia, sillä tästä aiheutuisi hallinnollista taakkaa ja mahdollisesti vaikeitakin yhteensovittamisongelmia. Tähän liittyen valtioneuvosto pitää tärkeänä, että jäsenvaltioille aiheutuvat hallinnolliset, tekniset ja taloudelliset vaikutukset pyritään neuvottelujen aikana arvioimaan mahdollisimman hyvin. Neuvotteluissa tulisi lisäksi pyrkiä selventämään, että Suomen järjestelmän mukainen esitutkintaviranomaisen suorittama rajat ylittävä etäkuuleminen esitutkintavaiheessa, joka ei tapahdu tuomioistuimessa vaan esitutkintaviranomaisen tiloissa, voitaisiin jatkossakin toteuttaa etäyhteydellä ehdotetun direktiivin 24 artiklan mukaisesti.

Valtioneuvosto katsoo lisäksi, että neuvotteluissa tulee pyrkiä siihen, että ehdotettujen rajat ylittävien pakkokeinojen, kuten telekuuntelua ja sitä koskevaa televiestinnän määritelmää, rajat ylittävää tarkkailua sekä teknisellä tallennusvälineellä tapahtuvan sijaintia, ääntä ja kuvaa

koskevien tietojen keräämistä koskevan sääntelyn tulee olla riittävän täsmällistä, tarkkarajaista ja ennakoitavaa. Neuvotteluissa tulee pyrkiä selvittämään, mitä uuden televiestinnän määritelmän lisääminen direktiiviehdotukseen tarkoittaa direktiivin soveltamisalan kannalta. Myös määritelmän suhdetta esimerkiksi kansalliseen telekuuntelua, televalvontaa, teknistä tarkkailua ja muuta sähköiseen viestintään ja tietoihin kohdistuvaa tiedonhankintaa koskevaan sääntelyyn on arvioitava jatkovalmistelussa. Lisäksi on pyrittävä siihen, ettei ehdotettu sääntely johda tarpeettomasti nykyisten toimivaltuuksien tosiasialliseen laajenemiseen toisen jäsenvaltion alueella taikka kansallisesti ilman asianmukaisia oikeusturvatakeita. Valtioneuvosto pitää kannatettavana ehdotuksen periaatteetta, jonka mukaan pakkokeinon sallittavuudesta päättää sen jäsenvaltion toimivaltainen viranomainen, jonka alueella telekuuntelun kohde tai teknistä seurantaa suorittava tallennusväline on. Vastaavasti kannatettava on ehdotuksen periaate, jonka mukaan kyseisen jäsenvaltion toimivaltainen viranomainen voi kieltää toisen jäsenvaltion sen alueella suorittaman tutkintatoimenpiteen, jos kyseinen toimenpide ei olisi vastaavassa kansallisessa tilanteessa sallittu. Jatkovalmistelussa tulee vielä arvioida määräaikoja, joiden kuluessa jäsenvaltion olisi reagoitava ilmoitukseen telekuuntelusta ja teknisen tallennusvälineen käyttämisestä ilman, että jäsenvaltio menettää mahdollisuuden arvioida tai vaikuttaa näihin toisen jäsenvaltion suorittamiin toimenpiteisiin alueellaan.

Valtioneuvosto pitää lisäksi keskeisenä, että neuvotteluissa pyritään selventämään rajat ylittävää tarkkailua koskevan uuden sääntelyn suhdetta Schengenin yleissopimuksen 40 artiklaan sekä ehdotettuun 34 artiklaan. Suhteessa mainittuun 40 artiklaan tulisi lisäksi pyrkiä selvittämään, miltä osin erot sääntelyiden välillä ovat perusteltuja. Sääntelyn tulee muodostaa johdonmukainen kokonaisuus, joka mahdollistaa tehokkaan viranomaisyhteistyön, mutta ehkäisee rinnakkaisista menettelyistä aiheutuvia toimivalta- ja tulkintaepäselvyyksiä. Sääntelyn tulisi täyttää sekä perusoikeuksista että perustuslain täysivaltaisuussääntelystä johtuvat edellytykset.

Valtioneuvosto toteaa, että neuvotteluissa on kiinnitettävä huomiota kansallisten tutkintajärjestelmien eroihin ja pyrittävä sääntelykokonaisuus huomioiden tarkoituksenmukaiseen ratkaisuun.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Komission direktiiviehdotuksella muutetaan ja täydennetään direktiiviä rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä. Ehdotus sisältää uutta sääntelyä erityisesti kahden kokonaisuuden osalta. Kokonaan uutena keinona säädettäisiin rajat ylittävästä epäillyn, vastaajan ja asianomistajan etäosallistumisesta oikeudenkäyntiin videoneuvottelun avulla. Lisäksi ehdotuksella lisättäisiin tai täsmennettäisiin eurooppalaista tutkintamääräystä koskevia säännöksiä, joista keskeisiä ovat erityisesti rajat ylittäviä tutkintatoimenpiteitä koskevat uudet menetelmät.

Ehdotuksella pyritään lisäämään oikeusvarmuutta, selkeyttämään eräitä todisteiden hankkimiseen liittyviä menettelyjä sekä parantamaan rajat ylittävän todistelun käytännön toimivuutta. Erityisesti tavoitteena on selventää sääntelyä, joka koskee telekuuntelua, rajat

ylittävää tarkkailua, ilman toisen jäsenvaltion teknistä apua tapahtuvaa rajat ylittävää laiteseurantaa, todisteiden myöhempää käyttöä ja aiemmin vaihdetun tiedon käyttöä. Lisäksi tavoitteena on vahvistaa jäsenvaltioiden välistä keskinäistä luottamusta rikosoikeudellisessa yhteistyössä.

Lakivaliokunta suhtautuu valtioneuvoston tavoin direktiiviehdotukseen ja sen tavoitteisiin lähtökohtaisesti myönteisesti. Direktiiviehdotus sisältää kuitenkin paikoin sääntelyä, jota on neuvotteluissa tarpeen vielä arvioida huolellisesti. Valiokunta pitääkin tärkeänä, että neuvotteluissa pyritään sääntelykokonaisuus huomioiden tarkoituksenmukaisiin ratkaisuihin kiinnittäen huomiota myös kansallisten tutkintajärjestelmien eroihin. Valiokunta kiinnittää oman toimialansa osalta huomiota seuraaviin seikkoihin.

Eurooppalainen etäosallistumismääräys

Valtioneuvoston tavoin lakivaliokunta pitää tärkeänä, että neuvotteluissa pyritään eräiltä osin sääntelyn selkeyttämiseen. Uuden eurooppalaisen etäosallistumismääräyksen tarkoituksena on helpottaa rajat ylittävää osallistumista rikosoikeudenkäynteihin. Valiokunta pitää tavoitetta perusteltuna. Valiokunta kuitenkin katsoo, että etäosallistumista koskevan määräyksen osalta tulee pyrkiä selventämään muun muassa täytäntöönpanojäsenvaltion viranomaisen roolia sekä sitä, missä määrin menettelyissä noudatetaan määräyksen antavan jäsenvaltion ja missä määrin täytäntöönpanojäsenvaltion lakia.

Lakivaliokunnan asiantuntijakuulemisessa on kiinnitetty huomiota etäosallistumismääräystä koskevaan ehdotettuun 47 artiklaan, joka koskee tilannetta, jossa etäosallistumismääräyksen kohteena ollut vastaaja tuomitaan rangaistukseen ja määräyksen antanut jäsenvaltio aikoo antaa hänestä eurooppalaisen pidätysmääräyksen. Täytäntöönpanojäsenvaltion tulee tällaisen ilmoituksen perusteella ryhtyä toimiin varmistaakseen, että henkilö ei poistu täytäntöönpanovaltion alueelta ennen pidätysmääräyksen tunnustamista ja täytäntöönpanoa. Myös vapaudenmenetyksen tulisi olla mahdollinen. Saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta katsoo, että neuvotteluissa tulee pyrkiä selventämään sääntelyä ja sen suhdetta rikoksen johdosta tapahtuvaan luovuttamiseen.

Rajat ylittävät tutkintatoimenpiteet

Ehdotus sisältää uutta sääntelyä rajat ylittävistä tutkintatoimenpiteistä. Lakivaliokunta katsoo, että valtioneuvoston kannassa on aiheellisesti kiinnitetty huomiota ehdotettuja rajat ylittäviä pakkokeinoja koskevaan sääntelyyn. Neuvotteluissa tulee pyrkiä siihen, että sääntely on tältä osin riittävän täsmällistä, tarkkarajaista ja ennakoitavaa. Valiokunta pitää tärkeänä myös sen selvittämistä, mitä uuden televiestinnän määritelmän lisääminen direktiiviehdotukseen tarkoittaa direktiivin soveltamisalan kannalta sekä suhteessa kansalliseen sääntelyyn.

Lakivaliokunta pitää tärkeänä ehdotuksen periaatetta, jonka mukaan pakkokeinon sallittavuudesta päättää sen jäsenvaltion toimivaltainen viranomainen, jonka alueella telekuuntelun kohde tai teknistä seurantaa suorittava tallennusväline on. Tärkeänä voidaan pitää myös ehdotuksen periaatetta, jonka mukaan kyseisen jäsenvaltion toimivaltainen viranomainen voi kieltää toisen jäsenvaltion sen alueella suorittaman tutkintatoimenpiteen, jos kyseinen

toimenpide ei ole vastaavassa kansallisessa tilanteessa sallittu. Huomiota on syytä kiinnittää siihen, että ehdotus sisältää voimassa olevasta sääntelystä poikkeavia menettelyjä, jotka liittyvät erityisesti rajat ylittävää tarkkailua koskeviin kiiretilanteisiin sekä tiettyjen tutkintatoimenpiteiden väliaikaiseen täytäntöönpanoon ennen tutkintamääräyksen tunnustamista ja täytäntöönpanoa. Merkityksellisenä voidaan pitää myös sitä, että ehdotetun sääntelyn mukaan telekuuntelua ja teknisen tallennusvälineen käyttöä koskevissa ilmoitusmenettelyissä vastaanottavan jäsenvaltion on vastustettava toimenpidettä säädetyssä määräajassa. Muutoin toimenpidettä voidaan jatkaa tutkintaa suorittavan jäsenvaltion ilmoittaman ajan loppuun asti.

Valtioneuvoston tavoin valiokunta korostaa, että jatkoneuvotteluissa tulee vielä arvioida määräaikoja, joiden kuluessa jäsenvaltion on reagoitava ilmoitukseen telekuuntelusta ja teknisen tallennusvälineen käyttämisestä ilman, että jäsenvaltio menettää mahdollisuuden arvioida tai vaikuttaa näihin toisen jäsenvaltion suorittamiin toimenpiteisiin alueellaan. Saamansa selvityksen perusteella valiokunta katsoo väliaikaista täytäntöönpanoa koskevien menettelyjen osalta, että neuvotteluissa on perusteltua pyrkiä siihen, etteivät menettelyt poikkea vastaavista kansallisista menettelyistä. Lisäksi valiokunta pitää valtioneuvoston tavoin keskeisenä, että neuvotteluissa pyritään selventämään rajat ylittävää tarkkailua koskevan uuden sääntelyn suhdetta Schengenin yleissopimuksen 40 artiklaan sekä ehdotettuun 34 artiklaan.

Tutkintamääräyksen vahvistaminen

Direktiiviehdotuksen 2 artiklan mukaiset toimivaltaisia viranomaisia koskevat määritelmät vastaavat lähtökohtaisesti voimassa olevaa sääntelyä. Myös jatkossa määräyksen antava viranomainen voi olla tuomarin, tuomioistuimen, tutkintatuomarin tai syyttäjän lisäksi mikä tahansa kansallisesti toimivaltainen viranomainen, kuten esitutkintaviranomainen. Muiden kuin oikeusviranomaisten osalta edellytetään, että tutkintamääräys vahvistetaan jatkossakin oikeusviranomaisen toimesta. Voimassa olevan kansallisen sääntelyn mukaan esitutkintaviranomaisen antaman tutkintamääräyksen vahvistaa syyttäjä. Lakivaliokunnan asiantuntijakuulemisissa on nostettu esiin kysymys siitä, tulisiko neuvotteluissa tarkastella mahdollisuutta keventää vahvistamismenettelyä siten, että esitutkintaviranomaisen voisi antaa tutkintamääräyksen ilman oikeusviranomaisen vahvistusta.

Lakivaliokunta toteaa, että kysymys oli esillä myös eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan, voimassa olevan direktiivin neuvotteluvaiheessa. Valiokunnan oikeusministeriöltä saaman selvityksen mukaan voimassa olevan direktiivin neuvotteluissa saavutettua ratkaisua, jonka mukaan myös muiden rikostutkinnassa toimivaltaisten viranomaisten asema tunnustettiin siten, että ne voivat muun muassa esittää tutkintamääräyksen, jonka oikeusviranomainen vahvistaa, voidaan Suomen järjestelmän näkökulmasta pitää hyvänä. Oikeusministeriön valiokunnalle esittämän arvion mukaan Suomella ei olisi menestymisen mahdollisuuksia, jos vahvistamismenettelyä koskeva kysymys pyrittäisiin avaamaan neuvotteluissa uudelleen. Saamansa selvityksen perusteella valiokunta katsoo, että tältä osin merkitystä on myös sillä, että EU-tuomioistuimen ratkaisukäytännön perusteella poliisiviranomaista ei EU-oikeudessa voida pitää oikeusviranomaisena.

Lakivaliokunta piti voimassa olevan direktiivin neuvotteluvaiheessa parhaimpana vaihtoehtona sitä, että toimivalta antaa tutkintamääräys rajoitetaan oikeusviranomaisiin eli tuomioistuimeen ja

syyttäjään. Valiokunnan mukaan tällaista ratkaisua puolsivat niin johdonmukaisuus- ja selkeyssyyt kuin myös jäsenvaltioiden välisen luottamuksen vahvistaminen (ks. LaVL 15/2010 vp, s. 3—4). Edellä todetun sekä saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää tärkeänä sitä, että tutkintamääräys on myös jatkossa vahvistettava oikeusviranomaisen toimesta. Ratkaisu on perusteltu myös vastavuoroisen tunnustamisen edellyttämän jäsenvaltioiden välisen luottamuksen näkökulmasta.

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Lakivaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa edellä esitetyin täydennyksin valtioneuvoston kantaan.

Helsingissä 22.10.2026

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Juho Eerola ps
varapuheenjohtaja Sandra Bergqvist r
jäsen Pekka Aittakumpu ps
jäsen Elisa Gebhard sd
jäsen Pia Hiltunen sd
jäsen Aleksi Jäntti kok
jäsen Anette Karlsson sd
jäsen Pihla Keto-Huovinen kok
jäsen Rami Lehtinen ps
jäsen Timo Mehtälä kesk
jäsen Susanne Päivärinta kok
jäsen Juha Viitala sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Julia Höyhtyä